

Anna MONJO OMEDES, *Militants. Participació i democràcia a la CNT als anys trenta* (pròleg de Josep Fontana), Barcelona, Editorial Laertes, 2003, 536 pàgines.
Eulàlia VEGA MASANA, *Entre revolució i reforma. La CNT a Catalunya (1930-1936)* (pròleg de Josep Termes), Lleida, Pagès Editors, 2004, 454 pàgines.

De manera gairebé simultània, s'han presentat al públic dos excel·lents llibres, *Militants* (premi Ciutat de Barcelona d'història) i *La CNT a Catalunya*, que es complementen i omplen un buit important en la historiografia de l'anarcosindicalisme a

Catalunya. Els dos estudis presenten varies similituds: d'una banda, ambdós giren al voltant de la mateixa temàtica: els militants de la CNT, sindicat de caire anarcosindicalista amb més influència a Catalunya durant els anys trenta, i la trajectòria d'aquesta organització sindical en aquells anys. D'altra banda, ambdues autores combinen les fonts escrites amb les fonts orals. A l'últim, en els dos casos, cada treball és la culminació d'anys d'estudi, el producte final d'unes recerques que tenen com a bases unes tesis doctorals actualitzades. Les aportacions d'aquestes magnífiques obres són unes referències imprescindibles per a tots aquells que vulguin arribar a entendre el paper de l'anarcosindicalisme en la història de la Segona República Espanyola i de la guerra civil.

Per a la confecció d'aquests assaigs, les autores han utilitzat majoritàriament fonts directes, i ambdós estudis són d'una riquesa documental extraordinària. Monjo ha emprat els papers emanats dels congressos, dels estatuts, de les reunions plenàries, dels programes del Comitè Nacional, de les diferents branques del sindicat, etc. A més, ha consultat diverses publicacions periòdiques i una abundosa bibliografia. Finalment, els testimonis orals dels protagonistes dels fets són molt valuosos per a ajudar a recuperar l'ambient de l'època i les experiències viscudes pels militants cenetistes. Si les fonts orals han estat un important complement de les fonts escrites, de vegades han estat les úniques que han permès a Monjo endinsar-se en un món tancat pel temps; a més, sovint han afegit humanitat a moltes explicacions. L'autora fa un especial esment a l'absència de dones en la mostra seleccionada. Com a justificació, assenyalava que, en el conjunt de fonts documentals, mai no va trobar el nom d'una dona ressenyat.

Per la seva banda, la font més important consultada per Vega ha estat d'origen sindical i obrer. Ha examinat els llibres d'actes dels sindicats cenetistes de Barcelona i de les comarques dels voltants i també les actes de les reunions dels plens de Sindicats Únics de Barcelona del primer bienni republicà. L'estudi no ha defugit de recórrer a fonts patronals i oficials que donaven una informació complementària de la premsa obrera i de la pràctica sindical dels cenetistes. L'autora ha analitzat, també, la premsa coetània republicana no estrictament obrera. A destacar que els mapes i quadres que il·lustren el llibre són d'una gran utilitat per als investigadors d'aquesta època. Com en el cas de Monjo, Vega ha recuperat la veu dels militants cenetistes a través de les entrevistes. Les converses amb protagonistes també li han permès incorporar matisos a les informacions documentals, i introduir-se en un món conservat a la memòria dels que el van viure i s'hi van comprometre.

L'assaig d'Eulàlia Vega, centrat en el període republicà que abasta els anys 1931-1936, gira al voltant de la pràctica sindical, es mou a l'entorn de saber què feien els obrers i no tant què pensaven. L'obra s'estructura a l'entorn d'una sèrie de qüestions: tracta de la població industrial a Catalunya; de la reorganització de la CNT després de la dictadura de Primo de Rivera; de la política laboral de la República; de la implantació territorial de la CNT a Catalunya; de la formació de l'Aliança Obrera, etc. El text repassa les polèmiques ideològiques i els sectors d'influència de trentistes i faistes dins de l'organització, i parla de la creació dels sindicats d'oposició, per part dels trentistes, que quedaren al marge de la CNT. Finalment, el llibre versa sobre la incompleta reconstrucció de la unitat cenetista al Congrés de Saragossa, el maig de 1936.

Vega analitza, a la vegada, l'evolució de la connexió de la majoria al sindicat, mitjançant l'anàlisi dels nivells d'afiliació aconseguits a cada moment. La recerca posa de manifest que la CNT no conservava un ascendent continu entre els treballadors,

i com la seva acció política i la seva estratègia reivindicativa en el plantejament de conflictes supeditava poderosament la vinculació de la majoria. Aquest assaig mostra com el proletariat, malgrat el seu arrelament al moviment confederal, no estava lligat amb una tan gran adhesió i identificació als pressupòsits de la CNT i, en conseqüència, com el moviment obrer no podia considerar-se com un bloc monolític, que actuava i sentia de manera homogènia en un mateix període. Per tant, s'admet l'existència d'una adhesió fluctuant de la majoria a la Confederació.

L'autora deixa constància que no es pot entendre la CNT identificant-la a un moviment o a un partit polític, amb una direcció única estatal o nacional, i amb una estratègia i tàctica uniforme i generalitzada en tots els seus nuclis organitzatius. I afirma que l'organització anarcosindicalista era antipolítica, antiestatal i federalista, i, per tant, allunyada de l'essència d'allò que és un partit polític (Vega, 424). Si no s'assimila aquesta diferència, assenyala Vega, es corre el risc de no distingir el que s'està analitzant.

A l'obra s'afirma també que els anarcosindicalistes partien de coses pràctiques, que la CNT era un sindicat que servia per a coses concretes, i que per això en algunes poblacions tenia el 90 per cent de la classe treballadora organitzada. En aquest sentit, l'autora sosté que «aquest treball recull aquesta problemàtica que ens aproxima a una altra història de la Confederació, la que es feia en la realitat quotidiana, més enllà dels discursos grandiloqüents i dels articles de premsa encoratjadors». (Vega, 423).

En el llibre es posa de manifest que la CNT fou una organització que oferí als treballadors una alternativa de canvi i de millora de les seves vides, i que això va ser un dels motius que va impulsar a molts a afiliar-se. Tanmateix, l'eufòria sindicalista que va haver-hi en el primer any republicà no va trigar en patir una decepció. Les demandes de millora de les condicions de treball no sempre s'aconseguien, entre altres coses perquè la postura de la patronal era de duresa, i l'ús de la vaga era gairebé sempre necessari per a conquerir alguna cosa. En aquell context, la utilització de l'amenaça i la violència no estava en absolut descartada.

En aquesta línia, Vega estudia la conflictivitat que es va desenvolupar en els mesos immediatament anteriors a la república i sobretot durant el període republicà, i comptabilitza els triomfs i fracassos de les lluites portades a terme per la CNT. El llibre aborda el tema de les divergències entre militants sobre l'estratègia que calia desenvolupar davant el moment polític: fer una insurrecció «ja» o preparar-se per un futur xoc revolucionari, i explica com els radicals i els moderats es van enfrontar fins a dividir l'organització cenetista, tant a Barcelona com a altres poblacions industrials de les comarques. Lògicament, aquesta visió més àmplia geogràficament ha enriquit molt l'anàlisi. L'autora posa de manifest com el règim reformista republicà no va afavorir la consolidació de les tàctiques anarcosindicalistes, per tant, les més moderades. Assenyala que «el desencís envers la República es produí als pocs mesos de la seva proclamació. Els dirigents de la CNT van comprendre que les seves esperances de canvis radicals eren infructuoses dins d'aquest marc» (161). I, per primer cop, es contempla el desengany gradual de l'afiliació per la manca de connexió de la militància a la majoria, degut als fracassos consecutius dels moviments reivindicatius impulsats. L'autora sosté que la pèrdua de la major part dels conflictes comportava l'acceptació de tàctiques més radicals, per part de la classe treballadora, per enfrontar-se al règim republicà. Es finalitza aquesta valoració afirmant que l'alternativa reformista no triomfà degut a la manca de suport de la base obrera. Aquesta asserció indica que Vega accepta que aquesta base obrera tenia una important incidència en el funcionament i l'orientació que la CNT adoptava a cada moment.

Partint d'aquests plantejaments d'Eulàlia Vega, Anna Monjo assenyala que calia, doncs, «matisar i mesurar quins sectors d'entre l'afiliació van implicar-se en l'acció sindical i, en definitiva, delimitar quina magnitud i força tenia la militància cenetista, determinar la seva diversitat i esbrinar quins tipus de motivacions o estímuls generaven l'adhesió sindical dels treballadors a la CNT. En definitiva, veure quin grau de participació i democràcia directa es va gaudir durant aquest període i quines limitacions va patir» (pàgines 25-26).

A la seva recerca, Monjo es remunta als anys de principis de segle, als precedents històrics de la creació de la CNT, i tracta de l'evolució d'aquest sindicat des del seus inicis, passant per la dictadura de Primo de Rivera, fins arribar als temps de la república, no defugint l'estudi de la Guerra Civil. L'autora s'ha endinsat en la vida quotidiana dels militants de base i ha aprofundit en l'organització dels sindicats. Analitza el funcionament intern de la confederació i explica com, en el si d'aquesta agrupació, «la majoria s'imposa com un fet ineludible i obliga la militància en oposició a no projectar cap a l'exterior el seu desacord» (282). Afirmar que el Sindicat Únic va esdevenir el punt neuràlgic de l'organització perquè era aquest organisme el que convocava els plens de militants, als quals assistien només militants, i seleccionava la militància que havia de participar-hi per discutir qüestions generals de la Confederació.

L'autora testimonia que la militància entrevistada destaca que la penúria econòmica en què es trobava la classe obrera en el primer terç del segle xx va ser un factor fonamental en les motivacions de la majoria obrera per afiliar-se, i que l'elecció de la CNT com a central per sindicar-se es fonamentava en la capacitat que aquesta demostrava a l'hora de lluitar per aconseguir reivindicacions econòmiques. I assegura que, pel contrari, en poques ocasions es comptabilitzen referències que expliquin l'adhesió a la CNT per raons ideològiques, per tant, que destaquin l'anarquisme com a element propiciador de l'afiliació sindical (pàgines 314-315). Monjo assegura que hi havia una pressió ambiental perquè l'assalariat se sindicués a la CNT, sobretot perquè la majoria dels treballadors al lloc on es treballava estava ja associada a aquesta central sindical. Per tant, no era del tot necessari arribar a utilitzar les coaccions per aconseguir un nivell alt d'afiliació (322), tot i que també existien, i havien estat més fortes durant els anys vint. Associar-se era senzill: només era precis ser obrer, treballar i pagar la quota.

A l'obra es posa de manifest la diferència existent entre militància i afiliació, la diversitat que hi havia en el grau d'implicació. Els militants eren els membres actius de l'organització. La militància activa tenia un caràcter quantitativament minoritari, la participació dels treballadors en l'activitat sindical no era majoritària. Els afiliats eren molt nombrosos, però la militància tenia un pes relativament inferior. «El fet que la militància no es desvinculés del món laboral, treballant al costat de l'afiliació encara que ocupessin càrrecs d'importància en el Sindicat, va contribuir a que a les empreses i barris hi hagués una presència real de la Confederació, en poder establir l'afiliació una relació directa amb tot tipus de militants» (Monjo, 381). Alhora, l'assaig clarifica la mena de relació d'autonomia que existia entre la base dels sindicats i els comitès on es prenen les decisions més generals. Els afiliats no anaven tots al sindicat, en canvi la relació s'establia a la feina a través de les assemblees de fàbrica i en la relació que mantenien en el barri on vivien. La informació circulava pels ateneus, pels carrers, etc.

Una de les aportacions fonamentals del llibre d'Anna Monjo és que revela què era un militant confederal i quina era la seva tasca, no com a dirigent sinó com a

exemple de comportament humà. El militant, més que líder, era model d'actitud. L'honestetat en la conducta va ser una de les qualitats indispensables per a un militant de la CNT. A més, no podia ser un analfabet, perquè havia de conèixer les idees. Havia de llegir, havia de debatre. Per això la CNT era més que un sindicat, perquè oferia coneixements en molts àmbits, com ara el vegetarianisme, la sexualitat, etc. Era la idea de tenir una cultura obrera pròpia. En aquest sentit, una de les funcions de la militància era defensar i propagar les idees anarcosindicalistes. L'autora introdueix al lector en la vida social obrera que estava impregnada per la cultura llibertària, com un referent per a tot el proletariat i com un camí d'emancipació. I afirma que la CNT era tota una cultura i una manera de veure la realitat. El moviment llibertari es proposava dignificar l'obrer i fer que participés en la seva pròpia realitat. Pel moviment anarcosindicalista la cultura era molt important. El nivell cultural establia una gradació en l'activitat militant, de manera que, a més capacitat corresponia una major responsabilitat i compromís en l'organització confederal. Malgrat que dins la CNT no s'acceptaven les jerarquies, la cultura afavoria un escalat en el qual el nivell cultural estava fortament correlacionat amb cada nivell de l'organigrama, on s'adoptava un determinat tipus de decisions (346). Per això, com diu Josep Fontana en el pròleg de l'obra: «La pèrdua d'aquesta cultura llibertària, propera a la vida quotidiana de les capes populars i a l'experiència de l'ofici i del treball, ajuda a explicar el fracàs de la recuperació de l'anarcosindicalisme en el postfranquisme» (18).

Al capítol vuitè, Anna Monjo parla de la trajectòria, actuació i funcionament de la CNT en el període de guerra. Segons l'autora, la contesa suposà un canvi substancial en l'activitat sindical. Dins de les dificultats pròpies d'una confrontació, l'articulació de la vida econòmica catalana fou el detonant perquè es plantejés seriosament la necessitat d'un model de remodelació de l'estructura sindical. Així es van posar en marxa les federacions d'indústria i es va organitzar el Consell Nacional d'Economia, organisme aglutinador de totes les federacions. En aquesta part es tracta també el tema del desencís de la militància, constatable principalment arrel dels fets de maig de 1937. A partir d'aquí, es va deixar de detectar la presència i la militància de base i la militància sindical en la dinàmica de la marxa de la CNT.

Una davallada que culminarà a la postguerra. En aquest punt, ambdues autores fan unes reflexions semblants: primer la pròpia dinàmica de la guerra, i després la repressió franquista, no tan sols aconseguiren eliminar tota una generació i el seu relleu, sinó que van assolir acabar amb la tradició de lluita anarcosindicalista, amb la memòria col·lectiva dels treballadors i amb l'atmosfera llibertària creada pel moviment confederal.

SOLEDAD BENGOCHEA